

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

©2018 ПАВЛИКІВСЬКА О. І.

УДК 330, 332

Павликівська О. І. Особливості нормативно-правового забезпечення соціально відповідальної діяльності

Мета статті полягає в дослідженні особливостей нормативно-правового забезпечення соціально відповідальної діяльності та подання рекомендацій щодо його вдосконалення. У результаті аналізу світових тенденцій стандартизації соціально відповідальної діяльності запропоновано наукову класифікацію стандартів, яка дозволить ефективніше структурувати й використовувати їх інформацію в процесі господарської діяльності. Висловлено думку, що для комплексної оцінки соціально відповідальної діяльності необхідним є використання декількох стандартів у поєднанні, з урахуванням специфіки діяльності конкретного підприємства. Найбільш застосовуваними серед них є: стандарти соціальної звітності серії AA 1000, стандарт соціальної відповідальності SA 8000, стандарт зі звітності в галузі сталого розвитку GRI; стандарт ISO 26000 «Керівництво зі соціальної відповідальності». Наведено авторське визначення соціальної відповідальності як діяльності, за якої підприємство дотримується принципів соціального ведення бізнесу, враховує насамперед потреби стейкхолдерів, здійснює позитивний вплив на суспільство, сприяє зростанню репутаційного капіталу, знижує нефінансові ризики, що, як наслідок, сприяє максимізації прибутку для акціонерів.

Ключові слова: соціально відповідальна діяльність, стандартизація, оцінка, звітування, принципи соціальної відповідальності бізнесу.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 9.

Павликівська Ольга Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя (вул. Руська, 56, Тернопіль, 46001, Україна)

E-mail: Olga.I.Pavl@gmail.com

УДК 330, 332

Павлыкivsка О. И. Особенности нормативно-правового обеспечения социально ответственной деятельности

Цель статьи заключается в исследовании особенностей нормативно-правового обеспечения социально ответственной деятельности и предоставлении рекомендаций по его совершенствованию. В результате анализа мировых тенденций стандартизации социально ответственной деятельности предложена научная классификация стандартов, которая позволит эффективнее структурировать и использовать их информацию в процессе хозяйственной деятельности. Высказано мнение, что для комплексной оценки социально ответственной деятельности необходимо использование нескольких стандартов в сочетании, с учетом специфики деятельности конкретного предприятия. Наиболее применяемыми среди них являются: стандарты социальной отчетности серии AA 1000, стандарт социальной ответственности SA 8000, стандарт по отчетности в области устойчивого развития GRI; стандарт ISO 26000 «Руководство по социальной ответственности». Приведено авторское определение социальной ответственности как деятельности, при которой предприятие придерживается принципов социального ведения бизнеса, учитывает прежде всего потребности стейкхолдеров, оказывает положительное влияние на общество, способствует росту репутационного капитала, снижает нефинансовые риски, что, как следствие, способствует максимизации прибыли для акционеров.

Ключевые слова: социально ответственная деятельность, стандартизация, оценка, отчетность, принципы социальной ответственности бизнеса.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 9.

Павлыкivsка Ольга Ивановна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры бухгалтерского учета и аудита, Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя (ул. Руська, 56, Тернополь, 46001, Украина)

E-mail: Olga.I.Pavl@gmail.com

UDC 330, 332

Pavlykivska O. I. The Features of the Normative-Legal Provision of Socially Responsible Activity

The article is aimed at researching the features of the normative-legal provision of socially responsible activity and providing recommendations for its improvement. As a result of the analysis of the world tendencies of standardization of socially responsible activity the scientific classification of standards has been suggested, which will allow to structure more effectively and use their information in the process of economic activity. The opinion is expressed that for a comprehensive assessment of socially responsible activity it is necessary to use several standards in combination, taking into consideration specifics of the activity of a particular enterprise. The most applied among them are: standards of social reporting series AA 1000, standard of social responsibility SA 8000, standard for reporting in the field of sustainable development GRI; Standard ISO 26000 «Guide to Social Responsibility». The author's own definition of social responsibility has been formulated as an activity in which enterprise adheres to the principles of the social doing business, takes account first of all of the needs of stakeholders, has a positive impact on society, facilitates growth of reputation capital, reduces non-financial risks, which, as a result, contributes to maximizing profits for shareholders.

Keywords: socially responsible activity, standardization, evaluation, reporting, principles of social responsibility of business.

Fig.: 1. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 9.

Pavlykivska Olga I. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing, Ternopil Ivan Pului National Technical University (56 Ruska Str., Ternopil, 46001, Ukraine)

E-mail: Olga.I.Pavl@gmail.com

Незважаючи на те, що поняття соціальної відповідальності у вітчизняній економічній теорії та практиці використовується вже значний період часу, ще й досі відсутня необхідна законодавча база щодо нього. Більше того, існуючі поодинокі елементи системи нормативно-правового регулювання соціально відповідальної діяльності не забезпечують повною мірою запитів зацікавлених користувачів. За таких обставин закономірним є використання міжна-

родного досвіду в цьому питанні, а саме: міжнародних стандартів соціальної відповідальності.

Основною метою статті є вивчення особливостей нормативно-правового забезпечення соціально відповідальної діяльності та надання рекомендацій щодо його вдосконалення.

Нормативно-правове забезпечення соціально відповідальної діяльності умовно можна поділити на такі рівні:

- ✦ *загальні засади соціальної відповідальності* (визначаються Конституцією України);
- ✦ *кодекси та закони України* (враховують сфери застосування та інтереси соціальних груп);
- ✦ *підзаконні акти* (укази, розпорядження, постанови, положення, інструкції, правила, технічні регламенти тощо).

Загальні засади соціальної відповідальності держави та підприємницьких структур визначені Конституцією України [1]. Соціальна відповідальність держави пов'язана із регулюванням діяльності суб'єктів підприємництва. Стосовно ж соціально відповідальної діяльності бізнесу, то Конституція лише частково виділяє вимоги щодо трудових відносин, навколишнього середовища, дотримання прав людини.

Наступний рівень регулювання складають кодекси та закони України, що враховують не лише сферу їх застосування, а й запити основних соціальних груп, скажімо, персонал підприємства, – щодо виконання основних соціальних стандартів та сталого розвитку підприємства; споживачів – щодо дотримання стандартів якості продукції; суспільство – щодо природоохоронних заходів, держави – щодо питань нарахування та сплати податків [2–5].

Останній рівень – підзаконні акти (укази, постанови, розпорядження, інструкції, регламенти та правила) – використовуються для деталізації вимог щодо різних сфер соціально-економічних відносин.

Вищезазначені документи визначають правовий кластер відповідальності. Регламентуючи права та обов'язки суб'єктів господарювання, зазначені документи формують так званий базовий рівень відповідальності. Тобто підприємство, яке підпорядковується цим нормативним документам, можна назвати юридично відповідальним, але, при цьому, воно може й не бути соціально відповідальним.

Показником більшої відповідальності є сертифікація, яка здійснюється на добровільних засадах, адже це ті обов'язки, які бере на себе бізнес-структура понад законодавчо визначений рівень. Це, насамперед, нормативні документи із стандартизації (стандарти, технічні умови), які носять рекомендаційний характер. Проте існують випадки, за яких такі документи підлягають безумовному виконанню, наприклад: якщо їх включено до договорів на розроблення, виготовлення та постачання продукції або якщо виробником – постачальником продукції зроблено заяву про відповідність продукції цим стандартам. Таким чином, добровільно взятий на себе обов'язок є свідченням підвищення рівня соціальної відповідальності.

До нормативного забезпечення цього ж рівня можна віднести міжнародні нормативні документи: Глобальний договір ООН [6] і міжнародні стандарти соціальної відповідальності бізнесу (далі – СВБ). У першому документі наведено принципи, які стосуються прав людини, трудових відносин, боротьби з корупці-

єю та охорони навколишнього природного середовища. Це є так званий кодекс соціально відповідального бізнесу, визнаний у всьому світі, який реалізується через впровадження енергоефективних та екологічно безпечних технологій, укладання колективних угод та відмову від корупції, використання дитячої праці. Цей документ не може забезпечити всіх зацікавлених осіб, інтереси яких часто є ширшими за базові принципи Глобального договору. У таких випадках доречним є використання міжнародних стандартів СВБ, які мають за мету узагальнення практичного досвіду в даній сфері, спроможні визначити рівень та стан соціально відповідальної діяльності компанії, обрати пріоритети соціально відповідальної діяльності (далі – СВД). Принципові характеристики міжнародних стандартів, які розкривають СВБ, наведено в *табл. 1*.

Ураховуючи основні характерні ознаки міжнародних стандартів, пов'язаних із соціально відповідальною діяльністю (див. *табл. 1*), слід акцентувати увагу на такому:

1) *за ознакою призначення* стандарти можна умовно поділити на: стандарти сертифікації (ISO 9000 (ISO 8402; ISO 9000; ISO 9001; ISO 9002; ISO 9003; ISO 9004, ISO 22000:2005, ISO 14001:2004 та ін.), оцінки (ISO SR 26000:2011) та звітування (Global Reporting Initiative (GRI), Account Ability 1000 та ін.);

2) *метою зазначених стандартів* є поширення принципів соціальної відповідальності бізнесу;

3) *характерні особливості стандартів*: визначають умови добровільної участі суб'єктів та не мають зобов'язального характеру.

Слід зазначити, що стандартом, який об'єднує основні вимоги до соціально відповідальної діяльності, є ISO SR 26000:2011 «Соціальна відповідальність організацій. Вимоги». Він має комплексний характер, не призначений для сертифікації, при цьому не виключає одночасне використання й інших стандартів стосовно певних напрямків соціальної діяльності.

Як зазначено в *табл. 1*, окремою групою стандартів за ознакою призначення можна виділити стандарти з підготовки звітності. Найбільш використовуваними серед них є: Global Reporting Initiative (GRI), Account Ability 1000 (AA 1000), ISO 14000 та Social Accountability 8000 (SA 8000) [7–9]. Ці стандарти не мають національних відповідників, а частка вітчизняних суб'єктів господарювання, які звітують таким чином, є незначною.

Сертифікат відповідності, отриманий підприємством, свідчить про відповідність системи менеджменту як на державному, так і на міжнародному рівнях, покращуючи таким чином міжнародний рейтинг як самої організації, так і виробленої нею продукції або послуг, що надаються. Процес сертифікації здійснюється висококваліфікованими фахівцями у сфері систем менеджменту, безпеки і технології виробництва. Крім того, з метою економії часу і коштів замов-

Характеристика міжнародних стандартів СББ за призначенням

Класифікаційна ознака	Серія стандарту (національна версія)	Призначення стандарту	Галузь використання
Сертифікація	ISO 9000 (ISO 8402; ISO 9000; ISO 9001; ISO 9002; ISO 9003; ISO 9004) ДСТУ ISO 22000:2007 «Система управління безпечністю харчових продуктів»	Рекомендації щодо впровадження систем управління якістю	Основа для розробки галузевих стандартів системи менеджменту якості
	ISO 22000:2005 HACCP	Технічна регламентація процесів діяльності з метою виявлення небезпечних продуктів, заходів для попередження та усунення небезпек	Відповідальність за вплив продукції на здоров'я та життя людей
	ISO 14001:2004 «Системи менеджменту навколишнього середовища – вимоги і керівництво щодо використання», національна версія: ДСТУ ISO 14001:2006 «Система управління навколишнім середовищем»	Забезпечення елементами ефективної системи управління навколишнім середовищем та їх зв'язок з іншими функціями менеджменту	Передбачає обов'язкову публічність екологічної політики – інформація про сертифікацію системи якості на упаковці товару
	EMAS (Eco Management and Audit Scheme), який діє в ЄС	Зменшення рівня негативного впливу виробничого сектора на навколишнє середовище	Вимагає звітування про результати його впровадження
	OHSAS 18001:2007	Забезпечення належних умов праці	Вимоги до системи управління гігієною та безпекою праці
	SA 8000:2001 Social Accountability	Усунення дискримінації праці	Вимоги щодо прав працівників на працю, у тому числі на охорону праці; призначений для сертифікації та звітування
Оцінка	ISO SR 26000:2011 «Соціальна відповідальність організацій. Вимоги»	Має комплексний характер, спрямований на охорону навколишнього середовища, економне витрачання ресурсів	Може використовуватися бізнесом, законодавчими органами влади, громадськими організаціями та іншими зацікавленими особами
Звітування	Global Reporting Initiative (GRI)	Ґрунтується на концепції сталого розвитку	Набір критеріїв, за допомогою яких створюється звітність з економічної, екологічної та соціальної результативності компанії, та вимоги до якості звітності
	Account Ability 1000 (AA 1000)	Орієнтованість на процеси у сфері соціальної відповідальності	Визначає процедуру та набір критеріїв, за допомогою яких проводиться незалежний соціальний і етичний аудит діяльності компаній

ника, може бути проведено всебічний інтегрований аудит організації-клієнта, охоплюючи всі впроваджені системи менеджменту, а також одночасну сертифікацію систем менеджменту та продукції.

Основні нормативно закріплені принципи соціально відповідальної діяльності, сформовані в Глобальному договорі ООН та міжнародному стандарті ISO 26000, інших документах, показано на рис. 1.

Наведені на рис. 1 принципи є різними залежно від типу нормативного документа, проте мають й спільні риси, зокрема: дотримання основних свобод та прав людини; сприяння ефективній соціальній політиці; забезпечення діалогу між стейкхолдерами; забезпечення відкритості для всіх зацікавлених сторін.

Сьогодні соціальна відповідальність стає однією із пріоритетних серед об'єктів стандартизації в

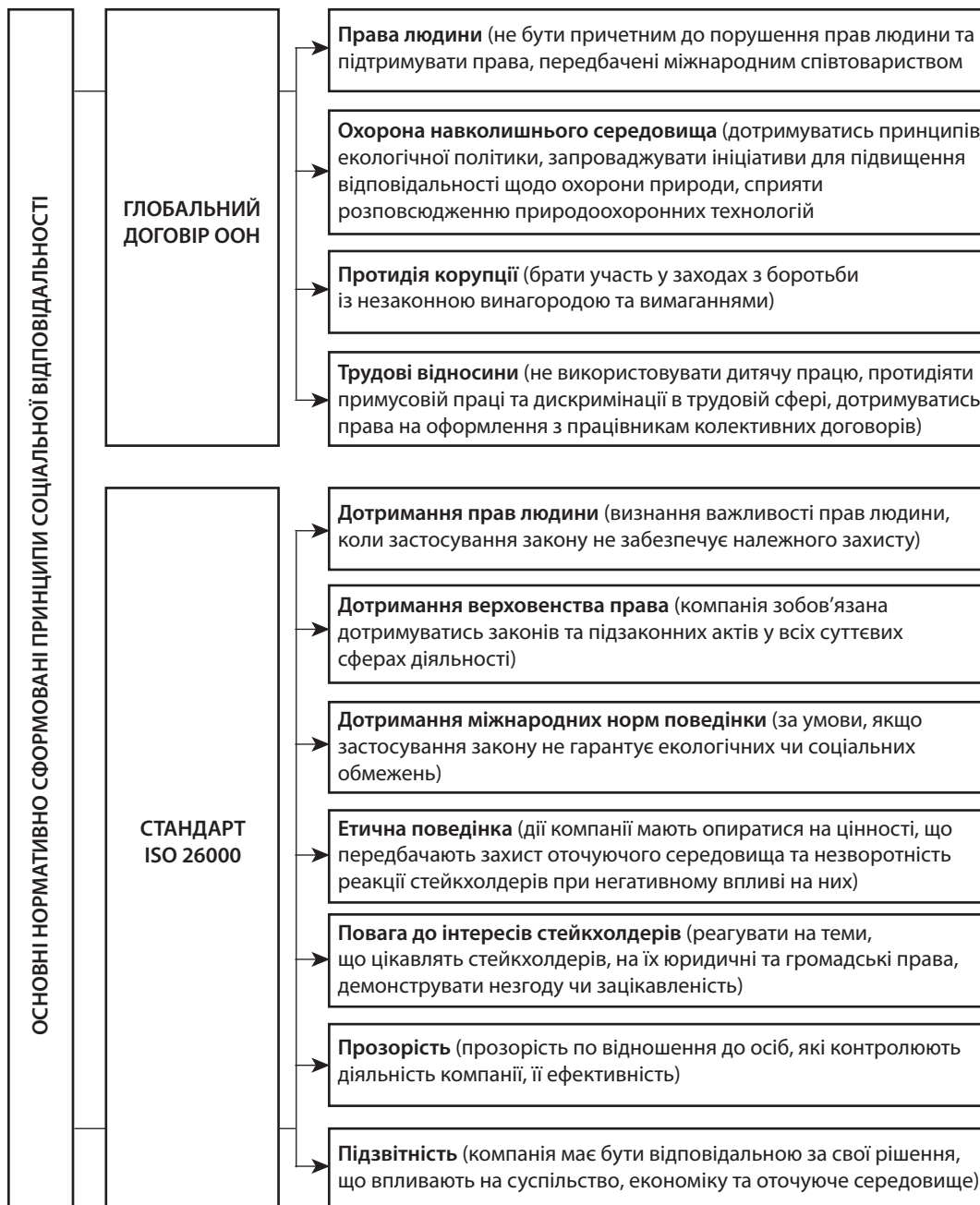

Рис. 1. Нормативно закріплені принципи соціально відповідальної діяльності

галузі менеджменту. Першість у цій сфері належить міжнародним стандартам, у нашій країні стандартизація цього виду діяльності знаходиться на початковій стадії дослідження й практичного використання. Важливість застосування стандартів пов'язана із тим, що вони є нормативною основою оцінки соціальної відповідальності.

У сучасній практиці існує значна кількість стандартів щодо питань соціальної відповідальності бізнесу, основними з яких є:

- ✦ стандарт SA 8000; GRI (Global Reporting Initiative) «Керівництво зі звітності в галузі сталого розвитку»;
- ✦ стандарти серії AA 1000; стандарти серії ISO 26000:2010 «Керівництво із соціальної відповідальності»;

- ✦ стандарти з управління якістю (EFQM и ISO:9001, 9004);
- ✦ стандарти з управління природокористуванням (ISO:14001);
- ✦ стандарти з управління охороною праці та технікою безпеки (OHSAS:18001);
- ✦ стандарти менеджменту якості (ISO 9000);
- ✦ стандарти менеджменту професійної безпеки (OHSAS 18000);
- ✦ стандарти менеджменту енергоефективності (ISO 50000);
- ✦ стандарти екологічного менеджменту (ISO 14000).

Одним із найбільш застосовуваних у соціально відповідальній діяльності є стандарт ISO 26000:2010

«Керівництво із соціальної відповідальності». Його особливістю є те, що стандарт наводить визначення соціальної відповідальності: «соціальна відповідальність» (social responsibility) – відповідальність організації за вплив її рішень і діяльності на суспільство та оточуюче навколишнє середовище через прозорість й етичну поведінку, яка узгоджується зі сталим розвитком і добробутом суспільства, не суперечить законодавству, розповсюджується на все підприємство, враховує очікування зацікавлених сторін.

Слід акцентувати увагу на тому, що міжнародна практика бізнесу характеризується тим, що як приватні підприємства, так і підприємства державного сектора намагаються вести справи з тими структурами, котрі мають сертифікати відповідності різним системам, зокрема:

- ✦ сертифікати відповідності системам менеджменту якості (ISO 9000);
- ✦ менеджменту професійної безпеки (OHSAS 18000);
- ✦ енергоефективності (ISO 50000);
- ✦ екологічного менеджменту (ISO 14000).

Центральне місце серед названих стандартів якості належить міжнародному стандарту менеджменту якості ISO 9001, який узагальнює досвід щодо забезпечення високого рівня якості продукції.

У зарубіжних країнах використовуються національні стандарти в галузі соціальної відповідальності. Здійснивши аналіз світових тенденцій стандартизації СВД, нами запропоновано наукову класифікацію стандартів, відповідно до якої можна віднести:

- ✦ рекомендації, розроблені авторитетними міжнародними організаціями щодо прав людини та інших глобальних проблем. Найрозповсюдженіші з них: Глобальний договір ООН, Керівництво ОЕСР;
- ✦ стандарти щодо соціально відповідального управління. Найрозповсюдженіші з них: Рекомендації ЄБРР з впровадження раціональних ділових норм і корпоративної практики, Принципи корпоративного управління ОЕСР, Принципи корпоративного управління Євроакціонерів та інші;
- ✦ стандарти окремих галузей (галузеві стандарти), які застосовуються в різних галузях економіки, зокрема: Керівництво з добровільної звітності в галузі сталого розвитку для компаній нафтогазової галузі (розроблені Міжнародною асоціацією нафтогазової промисловості ІРІЕСА щодо збереження навколишнього природного середовища) тощо;
- ✦ національні стандарти (різних країн, розроблені авторитетними національними асоціаціями). В Україні до такої ініціативи слід віднести стандарти оцінки, положення (стандарти) бухгалтерського обліку тощо;

- ✦ стандарти щодо впливу на безпеку та покращення умов праці. Найрозповсюдженіші з них: SA 8000 «Соціальна відповідальність», OHSAS-18001 «Система менеджменту охорони здоров'я та безпеки»;
- ✦ стандарти щодо екології навколишнього природного середовища. Найрозповсюдженіші з них: стандарти серії ISO 14000, рекомендації екологічних організацій Greenpeace та WWF, європейські принципи екологічного менеджменту й аудиту (EMAS) та інші;
- ✦ стандарти, що впливають на процес формування нефінансової звітності. Найрозповсюдженіші з них: GRI та AA1000;
- ✦ стандарти окремих фірм (власні стандарти ділової практики, яких дотримуються не лише всі працівники, а й партнери компанії);
- ✦ стандарти, що не мають офіційного статусу (неформальні нормативні документи: стандарти «Саншайн», прийняті американським альянсом стекхолдерів, та інші).

ВИСНОВКИ

Отже, ми переконані, що для комплексної оцінки соціально відповідальної діяльності необхідне використання декількох стандартів у поєднанні, з урахуванням специфіки діяльності конкретного підприємства. При цьому слід врахувати, що більшість стандартів мають рекомендаційний характер. У цілому можна стверджувати, що міжнародна практика соціально відповідальної діяльності сформувала нормативну основу для її оцінки. Найбільш застосовуваними серед них є: стандарти соціальної звітності серії AA 1000; стандарт соціальної відповідальності SA 8000; стандарт зі звітності в галузі сталого розвитку GRI; стандарт ISO 26000 «Керівництво із соціальної відповідальності».

Таким чином, визначення соціальної відповідальності як діяльності, за якої підприємство дотримується принципів соціального ведення бізнесу, враховує насамперед потреби стейкхолдерів, здійснює позитивний вплив на суспільство, сприяє зростанню репутаційного капіталу, знижуючи при цьому нефінансові ризики, що, як наслідок, сприяє максимізації прибутку для акціонерів. Дотримуючись принципів соціально відповідальної діяльності, фірми спроможні досягати значних конкурентних переваг. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України (редакція від 30.09.2016 р.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Цивільний кодекс України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Господарський кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

5. Кодекс законів про працю України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

6. Глобальний договір ООН. URL: <https://www.unglobalcompact.org>

7. Соціальна відповідальність SA 8000 // Social Accountability International (SAI). URL: <http://www.sa-intl.org>

8. Керівництво GRI зі звітності в галузі сталого розвитку версії G4 // Global Strategic Alliances. URL: <https://www.globalreporting.org/standards/g4>

9. Стандарт взаємодії із зацікавленими сторонами AA 1000 SES. URL: www.urbanecomomics.ru/download.php?dl_id=2195

REFERENCES

"Hlobalnyi dohovir OON" [UN Global Compact]. <https://www.unglobalcompact.org>

"Kerivnytstvo GRI zi zvitnosti v haluzi staloho rozvytku versii G4" [GRI Guidance on Sustainability Reporting Version

G4]. Global Strategic Alliances. <https://www.globalreporting.org/standards/g4>

[Legal Act of Ukraine]. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

[Legal Act of Ukraine]. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

[Legal Act of Ukraine]. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

[Legal Act of Ukraine] (2016). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

[Legal Act of Ukraine]. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

"Sotsialna vidpovidalnist SA 8000" [Social responsibility SA 8000]. Social Accountability International (SAI). <http://www.sa-intl.org>

"Standart vzaiemodii iz zatsikavlenymy storonamy AA 1000 SES" [AEA 1000 SES Stakeholder Engagement Standard]. http://www.urbanecomomics.ru/download.php?dl_id=2195